

Jelek az idő szövetében

Bátai Sándor *Princípiumok* című kiállítása

Amikor feltárultak a Pireneusok és a Kantábriai-hegység őskori barlangfestményei a jelenkor embere előtt, egyben a művészet újabb titkaiba is betekintés nyílt. A művészet eredetéről addig vallott minden felfogás egyszeriben megdőlni látszott. A döbbenet első pillanataiban a szakemberek kétségbe is vonták a felfedezések hitelességét, hamisítványoknak vélték az ott talált barlangfestményeket és rajzokat.

Még ma sem tudjuk, hogyan született a művészet, mint ahogy a nyelvek keletkezését sem ismerjük pontosan. A fennmaradt leletek alapján azt feltételezzük, hogy az ősember éles szerszámmal csontra karcolta vagy faragta, illetve számos helyen, barlangokban, egykori élőhelyein kisebb-nagyobb méretű többszínű képeken megörökítette a környezetét, kedvenc vadászszákmányát, sokszor meglepő élethűséggel. Ezekben az alkotásokban tiszteljük a festészet legősibb emlékeit.

A barlangok falán nem csak állatokat és embereket fedezhetünk fel, de találunk jeleket is, melyek csomópontokba sűrűsödnek és kirajzolják a barlang útvonalát. Ezek a jelek lehetnek a lélekábrázolás eszközei, nemi jelképek (férfi, nő) vagy egy közösség jelei. Olyanok, mint korunk piktogramjai.

A művészetnek, a művészi alkotásnak és ábrázolásnak ezekhez az ősi gyökereihez nyúl vissza jelenkori alkotóként Bátai Sándor is. A *Törvénytáblákon* együtt jelennek meg az őskori rajzok világát idéző állatábrázolások, a törzsi és népi kultúra tárgyai egyfajta képírásként, illetve elvont, absztrahált és konkrét betűjelek. Olykor piktogramokból állít össze egész ábécéket. Más alkotásain felirat- és szövegtöredékek, vagy archaikus festői részletek montázszerűen sejlenek föl az egymásra rétegzett patinás felületek alól.

A jelegyüttesek emléket állítanak az írásbeliségnek, az idő fokozatos munkájának nyomait is érzékeltetve. Bátai Sándor a betűt a képi jel irányába archaizálja, az írás előtti időkbe lépve vissza általa. A képein megjelenő fragmentumok, festői elemek a művész saját ábécéjeként, jeltárának alapegységeiként is értelmezhetők. Az archaizálás és az archiválás összekapcsolása dokumentatív szándékra utal. Azonban a megjelenítés módja, a töredék-jelleg, ami a képek felületi hatásaiból, patinás színeiből, töredezett szélük hangsúlyozásából, valamint a rajtuk megjelenő képi elemekből adódik, régebbi korokból származó leletekké változtatja őket. Mindezt tovább erősíti a képek régészeti dobozokra emlékeztető, múzeumi közeget megidéző installálása.

Az idő az egyik olyan fogalom, ami összeköti és elválasztja a régi korok és a jelen alkotásait. A művészetnek az idővel való egyik alapvető kapcsolata, hogy érték kategóriát mérő fogalom.

Ahogy milétozi Thalész fogalmazott: *„Legbölcsebb az Idő, mert mindenre rátalál”* – azaz az idő dönti el, hogy a művészeti alkotások közül melyek bizonyulnak értékállóknak, és melyek vesznek örökre a feledés homályába. Így a művészek nap mint nap párbeszédet folytatnak alkotásaik által az idővel, „kegyeiért” versengve. Ugyanakkor vannak alkotók, akárcsak Bátai Sándor, akik nem csak párbeszédet folytatnak az idővel, és nem kelnek vele versenyre, hanem alkotótársként használják.

Bátai művészetében ez az idővel való kapcsolat, az archaizáló szándék a művészet ősi, mágikus értelmezésében és a konkrét, ábrázolásbeli kapcsolatban is tetten érhető. Képeinek felületképzése is az idő által hagyott nyomok (foltok, karcok, repedések, kopások) asszociációit idézi. Alkotásai eklatáns példái a lírai archaizáló művészi szándék megjelenésének. Művészetének alapvetően témája és metaforája is az idő. Az idő megfoghatatlan, felfoghatatlan,

lényegében elvont fogalma, de ugyanakkor az idő múlásának egészen konkrét nyomai, amelyeket akár saját bőrén mindenki tapasztalhat.

Az idő kettős jellege; határtalan és állandó volta, valamint véges és rejtőzködő, öröktől létező folyamata szüntelen kétséget kelt bennünk, elbizonytalanít, sőt sokszor létezésünk értelmét is megkérdőjelezi. Ugyanakkor a térről és időről szerzett új ismereteink tükrében a lényegében változatlan, öröktől fogva létező, örökké fennmaradó világmindenség régi elképelését felváltotta a dinamikus, táguló univerzum képe. Ez az univerzum a jelek szerint véges hosszú idővel ezelőtt keletkezett, és a véges távoli jövőben el is pusztulhat. Az idő végességének kézzelfogható bizonyítéka számunkra a saját világunk, fizikai valónk, a körülöttünk lévő évszázados, évezredes vagy milliós kulturális, illetve földtörténeti emlékek folyamatos pusztulása is.

Bátai Sándor minden művében – legyenek azok olajképek, papíröntvények vagy akár elektrográfiai munkák, függetlenül attól, hogy a nyolcvanas, a kilencvenes, vagy a kétezres években készültek – az ember alkotta és a természet által alakított formák és felületek kapcsolódásait, azonosságait kutatja.

A pusztulásformák, a roncsolt felületek kezdetektől inspirációs forrásai művészetének. A rozsdásodó vaslemez, a pikkelyesen felrepedező, eső áztatta, hulló vakolatú házfalrészlet, a málló sírkövek, az elkopott padlózatok. Az idő romboló tevékenysége által keletkező pusztulásformák esztétikai, művészeti értékelése ez, kezdve a letisztult, archaikus formák hatásától egészen a penész vagy a rozsdá apoteózisáig.

A *Princípiumok* sorozatban redukált jelekkel, elsősorban vonalakkal, pontokkal komponál. Ezek a karcolt jelek szintén a művész szótárának alapelemei. Az idő nyomait éppúgy felidézik, mint az emberi kéz által vésett rovátkákat. Azokat az apró vonásokat, amelyek naptár híján az idő múlását szokták jelezni. Ugyanakkor a rovásokból összeálló kompozíciók egyrészt az emberi írásjelek, szövegek

textúrájának asszociációját keltik, másrészt a belőlük létrejövő alakzatok ősmintákat alkotnak. Batai szülőföldje, a Balaton-felvidéki táj természeti alakzatai éppúgy az ősfarmák között vannak, mint a művész maga alkotta alapjelei: a boltívek, a sírkősziluettek vagy az írástörödékek. Más műveken az egymást keresztező, fedő, vagy olykor egymásba mélyülő vonalakkól szövedékek, hálózatok alakulnak. A legfontosabb a felületképzés, a vékony, karmolásszerű vonalak egymásra halmozása, a belőlük kialakuló karcolatok. Az idő folyamán a karcolások vájatká, a horzsolások sebekké mélyülnek. A karcolt vonalstruktúrák egymásra rétegződnek. Olykor pedig felfeslenek, akár az idő szövete.

Szeifert Judit